

YÜRÜK SEMÂÎ USÛLÜ İLE CURCUNA USÛLÜ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BİR ESER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ¹

Ayşe Başak HARMANCI İLHAN* & Volkan GİDİŞ** & Hanefi ÖZBEK***

* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları, Türk Din Musikisi Anabilim Dalı, basakilhan75@hotmail.com

** İstanbul Medipol Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Müzik Bölümü, Türk Müziği Anasanat Dalı, vgidis@medipol.edu.tr

*** İstanbul Medipol Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Müzik Bölümü, Türk Müziği Anasanat Dalı, hozbek@medipol.edu.tr

Copyright © 2019 Ayşe Başak HARMANCI İLHAN, Volkan GİDİŞ ve Hanefi ÖZBEK. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Öz

Amaç: Hacı Ârif Bey'in "Vücut ikliminin sultânı sensin" mısrası ile başlayan şarkısının hem Yürük Semâî hem de Curcuna usûlünde yazılmış iki notası bulunmaktadır. Her iki notadaki beste ve güfte aynıdır. Şarkı her iki şekliyle de icra edilmektedir. Şarkının bestekârı tarafından iki farklı usûlde mi bestelendiği, yoksa zamanla bu iki usûlde de icra edilmeye başlanıp günümüze kadar böyle mi geldiği hakkında bir veriye ulaşılamadı. Bu makalede Hacı Ârif Bey'in Nihâvend şarkısından yola çıkılarak Yürük Semâî ve Curcuna usûlleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlandı.

Yöntem: Yürük Semâî usûlü (3+3), Curcuna usûlü ise (5+5) şeklinde zaman yönünden birbirine eşit iki düzümünden oluşmaktadır. Râst makamında ve Yürük Semâî usûlünde, düzümleri (3+3) şeklinde olan bir eser üzerinde çalışıldı. Hacı Ârif Bey'in Yürük Semâî usûlündeki eserinden yola çıkarak bu eserin 3 zamanlı düzümler halinde bestelenmiş notalarını, 5 zamanlı düzümlere dönüştürme şeklinde bir yöntem izlendi. Ayrıca Curcuna usûlündeki bir eserin notası da Yürük Semâî usûlüne göre yazıldı.

Bulgular: Eserin usûlü Yürük Semâîden Curcunaya zorlanmadan çevirilebilmektedir. Eserin usûlünün değişmesi ile birlikte eserin prozodisi ve dinleyici üzerinde oluşturduğu etki kısmen de olsa değişmektedir.

Sonuç: Curcuna veya Yürük Semâî gibi zamanları birbirine eşit iki düzümünden oluşmuş usûllerin, birbirinin yerine kullanılabileceği sonucuna varıldı. Bu durum "usûller arasında geçişlilik" şeklinde değerlendirildi. Bu tür uygun usûllere sahip eserlerde usûller arası geçişlilik yapılarak eserin icrasında ve duyumunda bir zenginlik oluşturulabileceği kanaatine varıldı.

Anahtar kelimeler: Usûl, Ritim, Hacı Ârif Bey, Eşit zamanlı iki düzümlü usûller, usûller arası geçişlilik.

AN INVESTIGATION ON THE RELATIONSHIP BETWEEN YÜRÜK SEMÂÎ AND CURCUNA

Abstract

Objective: The song of Hacı Ârif Bey has two notes written in both the Yuruk Semai and Curcuna styles. The composition and lyrics in both notes are the same. The song is performed in both forms. No data was available on whether the song was composed by the composer in two different ways, or whether it was performed in these two ways over time and has come to this day. In this paper, it is aimed to examine the

¹ 22-26 Temmuz 2019 tarihinde Ürgüp'te düzenlenen 5. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

relationship between the methods of Yürük Semâî and Curcuna, starting from Hacı Ârif Bey's Nihâvend song.

Method: The Yürük Semai style (3 + 3) and the Curcuna style (5 + 5) consist of two equal layers in time. In this study, a work in the form of Râst makam and Yürük Semâî style, with 3 (3 + 3) forms was studied. Starting from the above-mentioned work of Hacı Ârif Bey, a method of converting the notes of this work, which was composed in 3-timed form, into 5-timed form was followed. In addition, a Türkü in Curcuna rhythm was written according to the rhythm of Yürük Semâî.

Findings: The method of the work can be translated from Yürük Semâî to Curcuna without being forced. After the process, the prosody of the work and the effect it creates on the listener changes, albeit partially.

Conclusion: It was concluded that "rhythms consisting of two equal equal times" such as Curcuna or Yürük Semâî can be used interchangeably. This was evaluated as the interchange of rhythms. It was concluded that the richness in the performance and sensation of the work can be created by making the transition between the rhythms in the works with such suitable rhythms.

Key words: Usûl, Rhythm, Hacı Ârif Bey, Equal-time biphasic rhythms, transition between rhythms.

GİRİŞ

Türk Müziği, perdelerinin zenginliği yanında usûl (ritim?) yönünden de son derecede zengin bir müzik sistemidir. Türk Müziği usûlleri ile ilgili kaynaklar incelendiğinde bu alanın henüz net bir şekilde ortaya konulduğu söylenemez (1-16). Nitekim bir çalışmada Türk Müziği'nde çeşni, usûl, zaman, ritim, basit usûl, birleşik usûl, küçük usûl, büyük usûl gibi kavramların bile nazariyat kitaplarında henüz tam olarak oturtulmadığı belirtilmektedir (17).

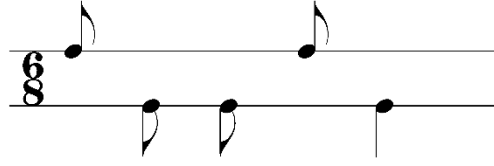
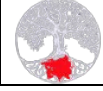
Usûl zenginliğine bağlı olarak aynı eser içerisinde “açık” ya da “kapalı (gizli, sisli)” usûl geçkileri de ayrı bir inceleme konusudur. “Açık” şekilde yapılan ve dinleyen herkesin kolayca algılayabileceği usûl geçkilerinin yanında; ancak erbabının farkına varabileceği ve “gizli” olarak tanımlayabileceğimiz usûl geçkileri de Türk Müziğine ayrı bir matematiksel ve estetik zenginlik katmaktadır.

Yukarıda söylenenler yanında usûllerin kullanımıyla ilgili başka zenginlikler de mevcut olup bunlardan biri çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada farklı usûllerin aynı eserde birbirinin yerine kullanılması durumunu bestesi, güftesi ve formu aynı ancak iki farklı usûlde bestelenmiş olan bir eseri sunarak göstermeyi amaçladık. Yaptığımız taramada bu konuyla ilgili bilimsel bir veriye ulaşamadık.

MATERYAL ve METOD

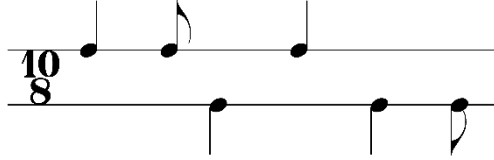
Bu çalışmada bestesi Hacı Ârif Bey'e ait, güftesinin sahibi belli olmayan Nihâvend makamında, şarkı formundaki “Vücut ıklîminin sultânı sensin” mısrası ile başlayan şarkı incelendi.

Bu eserin hem Yürük Semâî hem de Curcuna usûlünde yazılmış iki ayrı notası bulunmakta olup eser her iki şekliyle de icra edilmektedir. Eserin her iki notasındaki beste ve güfte aynıdır. Daha açık bir ifade ile bu eser formu, güftesi, makamı ve bestesi aynı ancak usûlleri farklı olacak şekilde iki farklı biçimde notaya alınmıştır. Buna göre eserin hem Yürük Semâî (6 zamanlı 5 vuruşlu bir usûl) (Şekil 1) hem de Curcuna (10 zamanlı 6 vuruşlu bir usûl) (Şekil 2) usûllerinde yazılmış notaları bulunmaktadır.

Düm Tek Tek Düm Tek

Şekil 1. Yürük Semâî usûlü.

Düm te kâ Düm Tek Tek

Şekil 2. Curcuna usûlü.

Bu eserin bestekârı Hacı Ârif Bey tarafından iki farklı usûlde mi bestelendiği, yoksa iki usûl arasındaki benzerliğin farkına varılarak veya farkına varılmadan bu iki usûlde de icra edilmeye başlanmasıyla mı günümüze kadar geldiği hakkında bir veriye ulaşılamadı. Bu çalışmanın konusu olan eser gibi başka eserlerin de var olup olmadığı hakkında da bir veri elde edilemedi.

Hacı Ârif Bey'e ait şarkının her iki usûlde de yazılmış notaları aşağıda verilmiştir (Şekil 3 ve Şekil 4).

Nihâvend Şarkı

Vücûd ikliminin sultâmı sensin

Usûl: Yürük Semâî

Süre: 1' 17"

Beste: Hacı Ârif Bey (1831-1884)

Güfte: Bilinmiyor

♩=148

Vü cûd ik li mi nin sul tâ nı sen sin

vü cûd ik li mi nin sul tâ nı sen sin

E fen dim der di min der mâ nı sen sin

E fen dim der di min der mâ nı sen sin

Bu cis mi nâ tü vâ nın câ nı sen sin

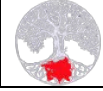
bu cis mi nâ tü vâ nın câ nı sen sin

E fen dim der di min der ma nı sen sin

E fen dim der di min der ma nı sen sin *Fine*

Vücûd ikliminin sultânı sensin
Efendim derdimin dermânı sensin
Bu cism-i nâtüvânın cânı sensin
Efendim derdimin dermânı sensin

Şekil 3. Eserin Yürük Semâî usûlünde yazılmış notası.

Nihâvend Şarkı

Usûl: Curcuna

Süre: 2' 10"

Vücûd ikliminin sultâmı sensin

Beste: Hacı Ârif Bey (1831-1884)

Güfte: Bilinmiyor

♩=184

Aranağme

Vü cûd ik li mi nin sul tâ nı sen sin

vü cûd ik li mi nin sul tâ nı sen sin

E fen dim der di min der mâ nı sen sin

E fen dim der di min der mâ nı sen sin

Bu cis mi nâ tü vâ nın câ nı sen sin

Vücûd ıklîminin sultânı sensin

bu cis mi_____ nâ tü_ vâ_____ nın_____ câ_____ nı sen___ sin___

E fen dim_____ der___ di___ min___ der_____ mâ_____ nı sen___ sin_____

E fen dim___ der___ di___ min___ der_____ mâ_____ nı___ sen___ sin___ *Fine*

Vücûd ıklîminin sultânı sensin
Efendim derdimin dermânı sensin
Bu cism-i nâtüvânın cânı sensin
Efendim derdimin dermânı sensin

Vezin: mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

1. not: Eserin ilk mısrası "Vücûd ıklîminin sultânı sensin" şeklindedir, ancak "ıklîm" kelimesi "ıklîm" şeklinde okunmaktadır.

2. not: Münir Nurettin Selçuk her mısranın sonunu "sultânı sensin", "dermânı sensin" şeklinde okurken, diğer hânendeler eseri "sultânı sensin", "dermânı sensin" şeklinde okumaktadır. İkinci şekildeki okuma yaygın olduğu için burada da eserin notası bu okunuşa göre yazılmıştır.

Şekil 4. Eserin Curcuna usûlünde yazılmış notası.

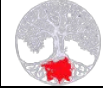
Yürük Semâî ve Curcuna usûllerinin vuruşları, süreleri itibariyle matematiksel olarak aşağıda gösterildi:

Yürük Semâî usûlü:

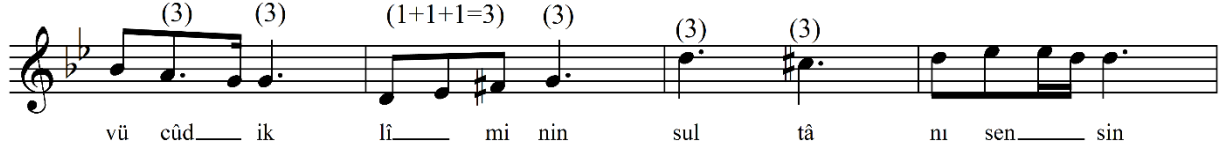
- Dizde vuruluşuna göre gösterim : $6/8 = [(1+1+1) + (1+2)]$
- Eserin melodik yapısına göre gösterim : $(6/8) = (3 + 3)$

Curcuna usûlü:

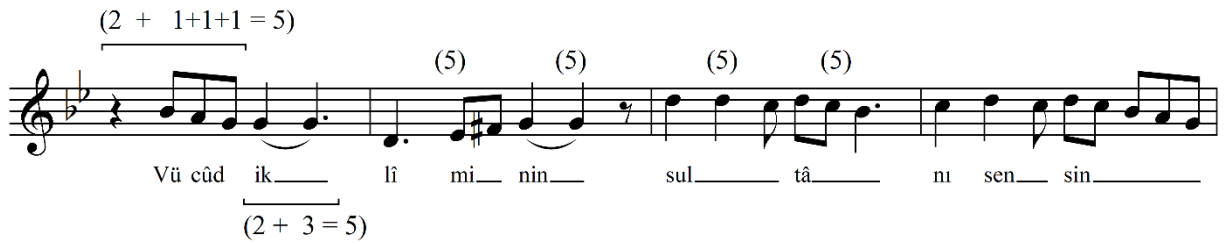
- Dizde vuruluşuna göre gösterim : $10/8 = [(2+1+2) + (2+2+1)]$
- Eserin melodik yapısına göre gösterim : $(10/8) = (5 + 5)$

Bu çalışmanın konusu olan eserin hemen her ölçüsünde, ölçünün zaman olarak tam ikiye bölünecek şekilde bestelendiği görülmektedir. Buna göre eser Yürük Semâî usûlünde her bir ölçüsü için zaman olarak (3 + 3) şeklinde, Curcuna usûlünde ise (5 + 5) şeklinde bestelenmiştir (Şekil 5) ve Şekil 6).

Şekil 5. Eserin Yürük Semâî usûlünde ölçülerinin zaman olarak bölünmesi.

Şekil 6. Eserin Curcuna usûlünde ölçülerinin zaman olarak bölünmesi.

Bu haliyle eser birbirine eşit süreli, birbirinin aynı veya farklı iki düzümle bestelenmiş görüntüsü vermektedir. Bu durum “X + X” şeklinde formülize edilebilir. Burada X yerine 3 sayısı konulunca eserin usûlü Yürük Semâî, X yerine 5 sayısı konulunca eserin usûlü Curcuna olmaktadır. Usûller arasında bu tür birbirinin yerine kullanılabilir olma durumu “**usûllerde geçişkenlik**” olarak adlandırılabilir. Buradan hareket ederek eserin daha farklı usûllerde de icra edilebilirliği araştırılabilir.

“X + X” formülünün geçerliliğini gösterebilmek için Yürük Semâî usûlünde bir eseri (Şekil 7) Curcuna usûlünde notaya almaya çalıştık (Şekil 8).

Râst Şarkı

Unutulmuş birer birer eski dostlar eski dostlar

Usûl: Yürük Semâî

Beste: Gültekin Çeki

Güfte: Hayri Mumcu

Şekil 7. Râst makamında ve Yürük Semâî usûlündeki bir eserin notası.

Râst Şarkı

Unutulmuş birer birer eski dostlar eski dostlar

Usûl: Yürük Semâî

Beste: Gültekin Çeki
Güfte: Hayri Mumcu

U nu tul muş bir rer bi rer es ki dost lar__ es ki dost lar

ne bir se__lâm ne bir ha__ber es ki dost lar__ es ki dost lar

Şekil 8. Şekil 7'deki eserin Curcuna usûlünde yazılmış notası.

Yukarıdaki işlemin tersinin de bu çalışmada gösterilmesi amacıyla Curcuna usûlündeki bir Türkü (Şekil 9) Yürük Semâî usûlüne uyacak şekilde notaya alındı (Şekil 10).

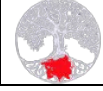
Hicaz Türkü

Fincanı taştan oyarlar

Fin ca nı taş__tan o__yar__lar__ba lam o__yar__lar__

i çi ne__bâ de__ko__yar__lar__ko__yar__lar__

Şekil 9. Curcuna usûlündeki eserin notası.

Hicaz Türkü

Fincanı taştan oyarlar

Fin ca nı taş tan o yar lar o yar lar

i çi ne bâ de ko yar lar ko yar lar

Şekil 10. Şekil 9'daki eserin Yürük Semâî usûlünde yazılmış notası.

SONUÇ

Bir eser her bir ölçüsünde, “2+2”, “3+3”, “4+4”, “5+5” gibi aynı zamanlı iki düzum bir araya getirilerek bestelenmiş ise yani her bir ölçüsü eşit olarak ikiye bölünebiliyor ise bu eser, makamı ve bestesi değiştirilmeden her bir ölçüsü eşit iki parçaya bölünebilen farklı usûllerle de notaya alınıp icra edilebilmektedir. Bu durumun yalnızca Hacı Ârif Bey’in Nihâvend şarkısında değil başka bir eserde de yapılabileceği bu çalışmada gösterilmiş olup bu durumun farklı usûller için de geçerli olup olmadığı ayrıca araştırılabilir.

KAYNAKLAR

1. Abdülbaki Nasır Dede (2006), *Tedkik ü Tahkik*, çev: Yalçın Tura, İstanbul: Pan Yayıncılık.
2. İlhan, Harmancı, A.B. (2006). *XIX. Yüzyıla Kadar Olan Mevlevî Âyinlerinde Usûl-Vezin İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İslâm Târîhi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul.
3. İlhan, Harmancı, A.B. (2011). *Klasik Türk Musikîsi'nde İkâ Kavramı*, Doktora Tezi, Danışman: Doç.Dr. İ. Hakkı Turabi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İstanbul.
4. Fonton, C. (1987). *18. Yüzyılda Türk Müziği*, Çev: Cem Behar, İstanbul: Pan yayıncılık.
5. Ezgi, S. (1935). *Nazari, Ameli Türk Musikisi*, Cilt II, İstanbul: İstanbul Konservatuarı Neşriyatı, İstanbul Kâatçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi.
6. Ezgi, S. (1940). *Nazari, Ameli Türk Musikisi*, Cilt IV, İstanbul: İstanbul Belediyesi Konservatuarı Neşriyatı, Alkaya Matbaası.
7. Arslan, F. (2007). *Safiyüddin-i Urmevi ve Şerefiyye Risalesi*, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
8. Oransay, G. (1973). *Türk Din Musikisi Tür, Makam ve Usullarının Kodlanması*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXI, 1973-sayfa: 152-183.

9. Özkan, İ.H. (2010). *Türk Mûsikîsi Nazariyâtı ve Kudüm Velveleleri*, 10. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
10. Karadeniz, M.E. (1983). *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları*, Ankara: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii.
11. Ungay, M.H. (1981). *Türk Mûsikîsinde Usûller ve Kudüm*, İstanbul: TM Devlet Konservatuvarı Yayınları.
12. Akdoğu, O. (1991). *Hüseyin sâdeddin Arel, Türk Mûsikîsi Nazariyâtı Dersleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
13. Çakar, Ş.Ş. (1996). *Türk Musıkîsinde Usûl*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eğitim Dizisi, No: 10896.
14. Hatipoğlu, V., Sağlam, A. (2013). *Türk Musikisi'nde Usûl Geleneğinin Değerlendirilmesi*, Journal of Theori and Practice in Education, 9(2):113-134.
15. Kanık, V. (1954). *Türk Musikisinde Ritm Unsuru ve Nota Kaideleri*, İstanbul: İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı, Hüsnütabiat Matbaası.
16. Öztuna, Y. (1990). *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi II*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
17. Özbek H, Gidiş V, İlhan Harmancı AB, 18-20 Nisan 2019, 6. Uluslararası Güzel sanatlar Sempozyumu, Türkiye, “Nîm Sofyân ve Semâî: Düzüm mü? Usûl mü?”, 6. Uluslararası Asoscongress (6. Uluslararası Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Sempozyumu), Alanya Alaattin Keykubat Üniversitesi, Alanya-Antalya, Sözlü bildiri, sayfa: 74-75.